

UNIVERZITET U BEOGRADU
FILOLOŠKI FAKULTET

IZVEŠTAJ O OCENI DOKTORSKE DISERTACIJE *Karakterizacija i motivacija likova u romanima Džozefa Konrada*, kandidatkinje Nataše Tučev

1. PODACI O KOMISIJI

1. Datum i organ koji je imenovao komisiju:

25. maj 2016. godine, Nastavno-naučno veće Filološkog fakulteta u Beogradu

SASTAV KOMISIJE

1. dr Zoran Paunović, redovni profesor za užu naučnu oblast Engleska i američka književnost (2006), Filološki fakultet u Beogradu;
2. dr Aleksandra Jovanović, vanredni profesor za užu naučnu oblast Engleska i američka književnost (2012), Filološki fakultet u Beogradu;
3. dr Nina Ivanović, docent za užu naučnu oblast Engleska i američka književnost (2011), Filozofski fakultet u Novom Sadu.

2. PODACI O KANDIDATU

1) Ime, ime jednog roditelja, prezime

Nataša (Radovan) Tučev

2) Datum rođenja, opština, republika

17. 03. 1968, Beograd, Srbija

3) Datum odbrane, mesto, i naziv magistarske teze

Kandidatkinja je magistrirala juna 1999. godine na Filološkom fakultetu u Beogradu, odbranivši rad pod naslovom *Viđenje poezije u stvaralaštvu Šejmase Hinija 1965 – 1985*

3. NASLOV DOKTORSKE DISERTACIJE

Likovi i karakterizacija u romanima Džozefa Konrada

4. PREGLED DOKTORSKE DISERTACIJE

Doktorska disertacija *Likovi i karakterizacija u romanima Džozefa Konrada* kandidatkinje Nataše Tučev, obuhvata 204 kucane strane. Podeljena je na 9 poglavlja: 1. Uvod (str. 1-15); 2. Almajerova ludost (16-33); 3. Crnac sa 'Narcisa' (34-54); 4. Srce tame (55-83); 5. Lord Džim (84-109); 6. Nostromo (110-133); 7. Očima Zapada (134-154); 8. Pobeda (155-177); 9. Zaključak (178-196); Poglavlja su sistematično podeljena na veliki broj potpoglavlja, čime je struktura rada dodatno učvršćena, a čitanje ovog složenog naučnog dela značajno olakšano. Pedantno raščlanjena bibliografija (197-204) priložena na kraju rada sadrži više od 250 bibliografskih jedinica.

5. VREDNOVANJE POJEDINIH DELOVA DOKTORSKE DISERTACIJE

Doktorska disertacija Nataše Tučev napisana je s pouzdanom teorijskom utemeljenošću, zavidnim analitičkim darom, i uočljivim entuzijazmom. Disertacija se bavi romanima Džozefa Konrada, romansijera koji pripada najužem krugu najznačajnijih engleskih modernista, kroz

prizmu razmatranja likova i karakterizacije u ovim delima. Iz poglavlja u poglavlje, postupno i argumentovano, kandidatkinja ubedljivo dokazuje svoje suvereno vladanje odabranom temom.

U uvodnom delu rada, kandidatkinja argumentovano ukazuje na činjenicu da Konrad sa drugim modernistima deli interesovanje za ona područja psihe koja ostaju zanemarena u utilitarnom, materijalističkom sistemu vrednosti poznog kapitalizma: imaginaciju, intuiciju, atavističke porive, snove, kao i afektivni domen bića. Povezivanje sa nepoznatim ili potisnutim aspektima jastva, kaže dalje autorka disertacije, manifestuje se u Konradovim romanima kroz intimna psihološka iskustva prepoznavanja, bliskosti, srodstva, empatije ili projekcije koja jedan lik usmerava prema drugom. Ovakva iskustva identifikacije i kontinuiteta često su praćena nelagodnom i uznemirenošću, moralnim dilemama i otvaranjem kompleksnih egzistencijalnih pitanja. Navedeni motivi koncentrišu se u arhetipskim figurama „tajnog saputnika“, obezakonjenog dvojnika ili problematičnog „mlađeg brata“, bliskim predstavama o ličnoj senci u Jungovoj psihologiji. Kao i u Jungovim teorijama, i u Konradovoj koncepciji jastva susret sa senkom destabilizuje ego i uzrokuje krizu svesnog stava, ali može dovesti i do moralnog uvida i produbljene samospoznaje, što su značajne teme Konradovog stvaralaštva.

Disertacija nijansirano ukazuje in a to da su karakterizacija i motivacija Konradovih likova obeleženi i određenim predstavama nasleđenim iz tradicije realističkog romana, ali ih je pisac problematizovao i prilagodio svojim umetničkim ciljevima. To se pre svega odnosi na tretman akcije u Konradovim delima. Konradov junak po pravilu je dramatisovan kroz neku konkretnu akciju, tako da je u prozi ovog autora uvek prisutna svest o aktuelnoj društvenoj i političkoj stvarnosti kao kontrapunktu subjektivnom svetu protagoniste. Međutim, odnos prema akciji u Konradovim romanima ipak bitno odstupa od onoga koji susrećemo u tradiciji realizma. Dok je za junaka realističkog romana domen akcije imao formativnu ulogu i omogućavao mu da na delu potvrdi svoje principe i predstave o sopstvenom biću, pokušaj Konradovog junaka da deluje u stvarnom svetu najčešće ishodi razočarenjem, razotkrivanjem zabluda i moralnim neuspehom.

Protagonisti Konradovih romana najčešće su „ranjivi junaci“, „heroji s greškom“. Greška ili slaba tačka ovih književnih junaka proizilazi iz njihovog nepotpunog poznavanja sopstvenog bića. Likovi poput Almajera, Džima, Nostroma, Kerca ili Gulda su megalomani, sanjari skloni samoobmani, idealizmu koji nema uporište u stvarnosti ili romantičnim predstavama o sopstvenoj veličini. Hronološki gledano, nešto kasnije u Konradovom opusu javlja se i drugačiji

tip junaka (Deku, Razumov, Hejst) koje ne karakterišu romantične aspiracije i bovarizam, već ekstremni racionalizam i skeptično odbacivanje svih ideala. Međutim, Razumov koji sebe u budućnosti vidi kao velikog mislioca i reformatora, ili Hejst, koji veruje da se može u potpunosti identifikovati sa nihilizmom svoga oca, u podjednakoj meri su žrtve zabluda kao i prethodni Konradovi protagonisti.

Almajer je prvi u nizu Konradovih protagonista kroz čiju će pripovest autor istraživati odnos između individualne svesti i spoljašnjeg sveta, između neostvarivog ego-ideala i poražavajućih činjenica. Roman *Almajerova ludost* proistekao je iz Konradove zaintrigiranosti stvarnim Almajerom, tragikomičnim, rasejanim trgovcem, čija je donkihotovska zaokupljenost fantazijama poslužila kao osnova za kreiranje fiktivnog lika. Uprkos svim neuspesima, Almajer dosledno veruje u svoju izuzetnost, u „unutrašnju čudesnost“ svog života. Međutim, predmet Almajerovih maštanja nisu uzvišeni i plemeniti ciljevi, već zlato koje se navodno krije u unutrašnjosti Bornea i koje će mu omogućiti da živi raskošnim životom u Amsterdamu. Almajerov san o sticanju velikog bogatstva predstavlja dalek, ironičan odjek romantičarskih snova o ličnoj emancipaciji i samoostvarenju, ili njihovu degradiranu i obezvređenu verziju.

Budno sanjarenje i zaokupljenost fantazijama ponovo će se javiti kao motivi u romanu *Crnac sa "Narcisa"*. Mornari *Narcisa*, čiji kolektivni identitet je u središtu pažnje autora, podležu subverzivnom uticaju Džejsma Vejta, predajući se mračnim promišljanjima o njegovoj bolesti i bliskoj smrti. Kroz odnos sa Vejtom, mornari postaju svesni svog potisnutog straha od smrti, ali ova psihodinamika istovremeno iznosi na videlo i njihovu sentimentalnost i potajnu narcisoidnost, činjenicu da su kroz staranje o bolesniku zapravo obuzeti sobom. I dok je pripovest o Almajeru bila smeštena u kolonijalni prostor i dovedena u vezu sa temom kolonijalne ekspanzije, u *Crncu sa "Narcisa"* Konrad se opredeljuje za "strategiju ograničavanja" – izmeštanje radnje romana na more, što mu omogućava da se distancira od društvenih protivrečnosti koje karakterišu savremenu urbanu civilizaciju i stavi akcenat na egzistencijalna pitanja i unutrašnji život mornara. Politički sadržaji ipak nisu u potpunosti potisnuti u romanu, već se manifestuju kroz tenzije između dve društvene grupe na brodu, mornara i oficira, kao i kroz interakciju posade sa Donkinom. Donkinovo prisustvo na brodu, kao i Vejtovo, incira krizu u kolektivnoj svesti posade, navodeći mornare da preispituju svoj društveni položaj.

Znatno dublje poniranje u psihu, ali i sa mnogo mračnijim ishodom, biće preduzeto u Konradovom sledećem romanu *Srce tame*. „Ranjivi junak“ *Srca tame* – daroviti agent Kerc, koji

u unutrašnjosti afričkog kontinenta doživljava zastrašujuću regresiju – oblikovan je osobenim jezičkim izrazom koji se u kritici tumači na različite načine. Kao zajednički imenitelj gotovo svih interpretacija mogao bi se istaći zaključak o nezaokruženosti. Konradova namera bila je da stilski oblikuje Kercov lik tako da kod čitaoca proizvede doživljaj odjeka ili vibracije svoje „mračne teme“, koja će „nastaviti da odzvanja u uhu i nakon što je poslednja nota odsvirana“. Koncipirana na ovaj način, priповest o Kercu pokreće pitanja koja se ne tiču samo njegovog ličnog moralnog pada – već, posredno, i generalne koncepcije ličnosti zapadnog čoveka, kao i osnovnih načela njegove civilizacije. Roman ne pokazuje eksplicitno kako je došlo do Kercove regresije, ali sugerše da se on u afričkoj divljini suočio sa aspektima bića koji su mu tokom života u civilizaciji bili nepoznati. Kerc u Africi doživljava silovito buđenje i oslobađanje iracionalnih poriva, ali ne nalazi nikakav način da ih kontroliše, već im se u potpunosti prepušta. Objašnjenje koje roman nudi za preobražaj protagoniste iskoračuje iz domena lične psihologije, aludirajući na činjenicu da je Kerc „jedan od nas“, epitom evropske kulture, tako da njegovu sudbinu treba tumačiti u kontekstu kulturnog miljea iz koga je proistekao. Konradov uvid u tom smislu jeste da civilizacija proizvodi „šuplje ljude“ koji ne razvijaju nikakve mehanizme unutrašnje kontrole nad svojim destruktivnim porivima. Društvene strukture kao što su zakonski sistem ili javno mnjenje obuzdavaju pojedinca spolja – ali kada se nađe u divljini, van njihovog domašaja, on otkriva da nema psihički integritet i unutrašnju moralnu snagu kojom bi se rukovodio u svojim postupcima. U Kercovom liku izdvajaju se i određene komponente koje romanu daju dimenziju tragedije ili pripovesti o padu izuzetnog pojedinca. Kerc je izuzetan ne samo po svojim potencijalima (širokom obrazovanju, umetničkim sklonostima), niti po intenzivnim emocijama koje ispoljava u ludilu, već i po svom konačnom uvidu – činjenici da je u samom smrtnom času doživio moralno buđenje i sagledao istinu o svojim zločinima.

Džim je još jedan Konradov junak koji, prepušten sâm sebi u kritičnom trenutku, otkriva nedostatak moralne čvrstine. Roman *Lord Džim* koncipiran je kao svojevrsan produžetak suđenja protagonistu – alternativna umetnička istraga koja teži da pronikne u subjektivni svet ovog junaka i utvrdi šta je uzrokovalo njegov trenutak slabosti i izdaje. Međutim, konačan odgovor na to pitanje, kao i konačna definicija Džimovog unutrašnjeg bića i motivacije, u ovom romanu uvek izmiču. Pripovest o Džimu, u još većoj meri nego pripovest o Kercu u *Srcu tame*, prožeta je nedoumicama i nerazrešenim dilemama koje sugeršu epistemološku nesigurnost kao jedno od opštih mesta modernističke proze. Narativne tehnike kojima se Konrad služi u osvetljavanju

Džimovog lika – kao što je odstupanje od linearnog pripovedanja, u korist asocijativnog ređanja epizoda, ili uvođenje višestrukih pripovedača – produbljuju središnju psihološku temu, ali je nikada ne iscrpljuju. Sagledan iz različitih subjektivnih perspektiva i nesavranih uglova, Džim ostaje suštinski nesaznatljiv. Kandidatkinja ovde pronicljivo primećuje da je Konradov pristup romantičarskoj temi ostvarenja ličnog sna u romanu *Lord Džim* kompleksniji nego u *Almajerovoj ludosti*. Džimovi romantični snovi o časti i junaštvu nisu prikazani u potpuno negativnom svetlu: njih u romanu afirmiše nemački revolucionar i pustolov Stajn, koji smatra da aspiracije i snovi predstavljaju „destruktivni element“ samo za onoga ko nije u stanju da ih preobradi u uputstvo za konkretno delovanje u stvarnosti. Džim je, po Stajnovom mišljenju, poput davljenika koji ne može da se izdigne iznad površine vode, već mora naučiti da pliva. Džim će na Patusanu zaista naučiti kako da preobradi svoje pasivno sanjarenje u aktivan životni princip. Međutim, pitanje šta zaista motiviše njegovo herojstvo ostaje bez jasnog odgovora – a čitalac je, zajedno sa Marloom, sklon da zaključi da su čak i Džimova najbolja dela inspirisana jednim oblikom sublimiranog egoizma. Džim obitava u subjektivnom, narcisoidnom „svetu senki“ i drugi ljudi nikada nisu u potpunosti stvarni za njega.

U *Lordu Džimu* postavlja se pitanje da li protagonista može da promeni svoju sudbinu, ili je ona psihološki determinisana – zacrtana bilo nepriznatim ličnim nedostacima, bilo nepromenljivom unutrašnjom prirodom. Konradov sledeći roman, *Nostramo*, kao da svedoči o autorovom sve većem pesimizmu, jer se ovde pitanje ovladavanja sudbinom više i ne postavlja. Pokušaji glavnih likova u ovom delu da dosegnu emancipaciju i samoostvarenje uvek bivaju osujećeni delovanjem „materijalnih interesa“ – što je Konradova sintagma za tržišne snage kapitalističke ekonomije koje transformišu Kostagvanu. Te determinišuće ekonomske sile prodiru u živote ljudi, uslovljavaju njihove ključne odluke i uzrokuju gubitak identiteta. Prikazujući ova iskustva koja izmiču svesnoj kontroli i razumevanju pojedinca, Konrad se povremeno služi autorskim komentarima da bi ih rastumačio; ti komentari prepliću se sa tokom svesti likova i tako proizvode slobodni indirektni stil kao dominantni narativni metod u *Nostramu*. U *Crncu sa „Narcisa“* Konrad je izneo stav da u životu pomoraca vlada sistem vrednosti koji se suštinski razlikuje od moralno korumpirane civilizacije na kopnu. Lik Nostroma, kao bivšeg pomorca, takođe reflektuje ovu dihotomiju – jer njegov predani rad i požrtvovanost, koji bi na moru predstavljali pozitivnu vrednost, bivaju zloupotrebljeni od strane vladajuće elite u Kostagvani. Tome doprinosi i njegova velika sujeta, činjenica da pogrešno

prepoznaje svoj odraz u veličanju i zahvalnosti nadređenih i identifikuje se sa ovom lažnom slikom. Kada mu povere besmisleni misiju u kojoj treba da rizikuje život kako bi spasio tovar srebra, Nostromo će po prvi put postati svestan da je eksploatisan. Međutim, ispostaviće se da ipak nije u stanju da odbaci ulogu subjekta u kapitalističkom društvu, jer je internalizovao materijalizam kao dominantnu vrednost toga društva. Iako odbija poslušnost svojim kapitalističkim „gospodarima“, Nostromo se podređuje sopstvenoj pohlepi za srebrom, koje postaje njegov novi gospodar. Konradovo delo takođe povlači paralelu između buđenja Nostromove samosvesti i buđenja klasne svesti radnika u Kostagvani, koji sa industrijskim razvojem zemlje počinju da promišljaju svoj klasni interes i da se organizuju politički. Roman ne donosi konačan sud o tome da li su oni u stanju da osmisle neki suštinski drugačiji društveni poredak – iako scena u kojoj sindikalni vođa zahteva da mu Nostromo na samrti otkrije tajnu svog bogatstva nagoveštava da ni ove nove političke snage, kao ni sâm Nostromo, ne mogu da se oslobode sveprisutnog uticaja materijalnih interesa. Prikriveno delovanje materijalnih interesa na Čarlsa Gulda manifestuje se kao raskol između svesne i nesvesne motivacije. Na svesnom nivou, Guld želi da materijalnim bogatstvom koje rudnik San Tome proizvede izmeni političku klimu u Kostagvani i stane na put stalnim smenama diktatorskih režima, njihovim zločinima i korupciji. Međutim, finansijski uspeh koncesije ne dovodi do toga da se u državi uspostave zakoni koji štite interese naroda, već samo takvi koji će štititi interese i investicije vladajuće klase. Koncesija postaje oličenje novog oblika društvene nepravde – a Guld, degradiran sopstvenim materijalizmom i pohlepom, potpuno zaboravlja na svoj početni altruizam. Ispostavlja se da su se iza njegovih svesno zacrtanih idealističkih ciljeva skrivale nepriznate ambicije i vlastoljublje. Guld ne postaje dobročinitelj Sulaka, već njegov nezvanični vladar, *El Rei del Sulaco*. U tom ironičnom preokretu prepoznaje se paralela sa *Srcem tame* i Kercom koji je, umesto da postane prosvetitelj, proizveo sebe u božanstvo kongoanskog plemena. Još jedna sličnost sa Kercom, primećuje autorka disertacije, ogleda se u činjenici da su se Guldovi ideali, kao i Kercovi, od početka zasnivali na problematičnim premisama. Oba lika, naime, polaze od diskriminatorskih pretpostavki o moralnoj inferiornosti Trećeg sveta, u koji se pravni poredak i civilizacijske vrednosti moraju uvesti spolja. Ovi stavovi Kerca i Čarlsa Gulda ne proizilaze samo iz njihovih ličnih zabluda, već istovremeno predstavljaju i ključno uporište imperijalističke ideologije.

Nasuprot pogubnom, pogrešno zasnovanom idealizmu Kerca i Gulda, skepticizam Razumova (u romanu *Očima zapada*) i Hejsta (u *Pobedi*) mogao bi se okarakterisati kao antitetički egzistencijalni izbor. Razumov mrzi idealizam ruskih revolucionara i osuđuje njihove aktivnosti kao iracionalne i anarhične. Međutim, njegova subjektivna slika o sebi kao o filozofu i nezavisnom misliocu predstavlja, u poređenju sa prethodnim Konradovim protagonistima, samo drugačiji oblik samoobmane. Razumov se služi racionalnim formulama da bi opravdao svoju apolitičnost i usredsređenost na normativne ciljeve. Ubeđujući sebe da će u budućnosti, zahvaljujući akademskom uspehu, dostići neki uticajan položaj i tako biti u stanju da postepeno reformiše carizam u Rusiji, on zapravo beži od jasnog uvida u surovost autokratije pod kojom živi. Stoga se ulazak revolucionara Haldina u njegovu sobu može tumačiti kao simboličan prodor potisnutih psihičkih sadržaja u svest, podsećanje na sopstvena protivrečna osećanja o društvenoj stvarnosti sa kojima je Razumov izbegavao da se suoči. Motiv sukobljenih dužnosti (činjenica da je primoran da bira između lojalnosti državi i privatnog osećaja lojalnosti prema pojedincu, Haldinu) dovodi Razumova u vezu sa zapletom klasičnih tragedija kao što je *Antigona*. Kao i Sofoklova drama, Konradov roman izražava stav da načelo odanosti pojedincu ne sme da iščezne iz zapadne civilizacije – a Razumovljev konačni uvid da je trebalo da se pridržava ovog načela, i prida takvoj odanosti veći značaj nego poslušnosti koju zahtevaju hijerarhijske društvene strukture, postaje merilo same njegove ljudskosti.

Razumovljev doživljaj otuđenja drugačiji je od Hejstovog u romanu *Pobeda*, jer se Hejst svojevremeno povlači iz ljudske zajednice i svesno teži da izbegne svaku vezanost u životu. Taj krajnje skeptičan stav, proizišao iz filozofije i smrtno zapovesti njegovog oca, ipak nije u potpunosti saglasan sa sinovljevom prirodom, već kod mlađeg Hejsta proizvodi nejasan osećaj krivice i zločina počinjenog prema sopstvenom biću. Iz ovog unutrašnjeg konflikta proizilaze i dve ključne situacije u romanu u kojima Hejst, motivisan sažaljenjem, odstupa od očevih filozofskih principa – najpre da bi pomogao Morisonu u finansijskoj nevolji, a potom i da bi izbavio Lenu od fizičkog i psihičkog ugnjetavanja u Šombergovom hotelu. Interakcija sa Morisonom i Lenom ipak ne menja suštinski Hejstovo stanje emotivne paralize. Raskidanje afektivnih veza sa svetom kod ovog Konradovog junaka manifestuje se ne samo kao nesposobnost da uzvрати prijateljstvo ili ljubav, već i kao nesposobnost za bes, agresivnost ili nasilje: zgađen nad celokupnim životnim procesom, Hejst ne nalazi motiv da se brani od smrtno opasnosti koja mu pretila od Džonsa i njegovih pratilaca. Spoznaja do koje najzad stiže

zahvaljujući Leninoj nesebičnoj žrtvi takođe nema moć da ga trgne iz ovog stanja „života u smrti“ i nadahne na nov početak. Hejst jedino dolazi do negativnog uvida o propuštenim mogućnostima u svom tragično obesmišljenom životu. Konrad uvodi Džonsov lik u roman kao simbolično otelotvorenje Hejstove potisnute krivice, ili kazne koja ga stiže za metafizički greh protiv sopstvenog bića. Kroz Džonsovu pojavu autor takođe upozorava na najopasnije implikacije Hejstove nihilističke filozofije i solipsizma. Hejstovo odricanje od sveta ima neke daleke veze sa onim „oslobađanjem od svih zemaljskih stega“ i nedostatkom moralne kontrole koje je Konrad dramatisovao u likovima kao što su Džons i Kerc i prikazao kao osnovu za njihovu destruktivnost. Lenina pogibija koju Džons uzrokuje takođe na indirektan način predstavlja kaznu za Hejstove zablude – a ovakvim raspletom Konrad zapravo pokazuje, kako tumači F. R. Leavis, da je „život presudio Hejstu za nedostatak samospoznaje“ (Leavis 1954: 245). Ta osuđujuća presuda, zaključuje kandidatkinja, objedinjuje gotovo sve Konradove protagoniste: kako one koji su se, motivisani nerealnim ambicijama i fantazijama o sopstvenoj veličini, aktivno uključili u društvenu stvarnost, tako i one koji su pokušali da se iz nje povuku, pogrešno ubeđeni da tim činom potvrđuju svoju intelektualnu i duhovnu superiornost.

6. SPISAK NAUČNIH RADOVA

1. "Od reflektora do perceptivnog junaka: Marloov lik u romanu *Srce tame*", *Philologija Mediana* 7, 2015, str. 265-278.
2. "'Get a New Master, Be a New Man': The Meaning of Authority in Conrad's *Nostramo*", zbornik radova *Jezik, književnost, značenje*, ur. V. Lopičić i B. M. Ilić, Filozofski fakultet u Nišu, 2016, str. 201-210.
3. "Anahronija u romanima Džozefa Konrada", rad prihvaćen za objavljivanje u zborniku radova sa konferencije *Jezik, književnost, vreme* 2016. godine.

7. ZAKLJUČCI ODNOSNO REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Doktorska disertacija Nataše Tučev bavi se likovima i karakterizacijom u romanima Džozefa Konrada, jednog od najistaknutijih pisaca engleske modernističke književnosti. U ovom radu

iscrpno je istražen Konradov specifičan pristup karakterizaciji i motivaciji književnih likova, pri čemu su uzete u obzir osobenosti književnoistorijskog perioda i društvenih i kulturnih prilika u kojima nastaje njegovo delo. U romanima Džozefa Konrada, kao ranog modernističkog pisca ili vesnika modernizma, uočene sumnogobrojne karakteristike ovog književnog pravca, tako da se i za njegovu koncepciju fiktivnih likova može reći da korespondira sa pogledom na svet i opštim umetničkim stavovima modernista. Modernističke preokupacije kao što su usredsređenost na fenomene svesti, manifestacije nesvesne psihe i pitanje subjektivne percepcije stvarnosti uslovile su pristup karakterizaciji koji se po gotovo svim komponentama razlikuje od tradicionalnog realističkog metoda u oblikovanju književnog lika. Kompleksnost individualne psihe koju Konrad i drugi modernisti teže da prikažu u svojim delima odražava kompleksnost opšte duhovne klime i drastičnih promena u načinu života na početku dvadesetog veka. Modernistički subjektivizam, kao značajno obeležje Konradove proze, odražava se i na autorove čuvene formalne inovacije – kao što su prikazivanje radnje kroz višestruke subjektivne perspektive, ili odstupanje od linearne naracije u korist unutrašnjeg doživljaja vremena. Konrad stavlja navedene tehnike u službu karakterizacije, koristeći ih da produbi psihološka istraživanja u svom delu. Konradovi likovi bitno se razlikuju od likova u većini modernističkih romana i po autorovoj sklonosti da ih dramatiizuje kroz neku konkretnu akciju. U Konradovoj prozi uvek je prisutna svest o aktuelnoj društvenoj i političkoj stvarnosti kao kontrapunktu unutrašnjem biću protagoniste. Konradovi likovi pokušavaju da deluju u stvarnom svetu, ali najčešće ne uspevaju da potvrde svoje proklamovane ideale i vrednosti; umesto toga, otkrivaju da su živeli u iluzijama, izdaju zacrtane ciljeve i doživljavaju moralni neuspeh. Tako interakcija ovih likova sa okruženjem pre svega služi da iznese na videlo njihov neostvarivi ego-ideal ili raskol između svesne i nesvesne motivacije. Greška ili slaba tačka Konradovih protagonista proizilazi iz njihovog nepotpunog poznavanja sopstvenog bića. Likovi poput Almajera, Džima, Nostroma, Kerca ili Gulda su megalomani, sanjari skloni samoobmani, idealizmu koji nema uporište u stvarnosti ili romantičnim predstavama o svom herojstvu i veličini. Konradovo predstavljanje ovih ličnih zabluda često povlači za sobom i eksplicitnu ili implicitnu kritiku kulture koja ih je uslovlila, kao i potrebu za preispitivanjem kulturnih koncepcija i definicija jastva. Ta angažovana dimenzija Konradovog dela naročito se jasno uočava u portretima Kerca i Čarlsa Gulda, ali je u izvesnoj meri prisutna u karakterizaciji svih njegovih protagonista.

8. OCENA NAČINA PRIKAZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Promišljenim i teorijski čvrsto utemeljenim analitičko-sintetičkim ispitivanjem romana odabranih po čvrstim i jasnim kriterijumima, kandidatkinja je došla do čitavog niza istinski inovativnih uvida i zaključaka. Te je zaključke u svojoj doktorskoj disertaciji izložila preglednim i jasnim naučnim stilom, koji čitaocu nesumnjivo olakšava snalaženje u složenoj problematici ovog naučnog rada.

9. PREDLOG

Na osnovu svega izloženog, smatramo da je Nataša Tučev obradom teme pod naslovom *Likovi i karakterizacija u romanima Džozefa Konrada* sačinila vredno naučno delo, od nesumnjivog značaja za srpsku anglistiku i nauku o književnosti. Zbog toga predlažemo Nastavno-naučnom veću Filološkog fakulteta da ovu doktorsku disertaciju prihvati, a kandidatkinji odobri pristup usmenoj odbrani rada.

U Beogradu, 22. jula 2014. godine

dr Zoran Paunović, red. prof.

dr Aleksandra Jovanović, vanr. prof.

dr Nina Ivanović, vanr. prof.

